

Med Fagerholm som president hade det kanske inte blivit så mycket annorlunda än med Kekkonen, men det skulle ha blivit folkligare, tror ledarskribenten.

Folkligare med Fagerholm

Knappast hade utvecklingen i Finland blivit så mycket annorlunda ifall socialdemokraten Karl-August Fagerholm år 1956 hade valts till president i stället för agraren Urho Kekkonen. De yttre omständigheterna gav inte presidenten stort rörelseutrymme inom det som var och fortfarande är ämbetets specialgebit, utrikespolitiken. Men kanske hade Fagerholm med sin medlarbegåvning och folklighet snabbare kunnat föra in inrikespolitiken i försonligare, mindre dramatiska och machiavellianska fåror.

Professor Henrik Meinander förmodar i en intervju i Hufvudstadsbladet, att Fagerholm hade blivit en president som stött en utveckling i parlamentarisk riktning. Därmed inte sagt att den reformprocess i fråga om författningen som tog vid då Mauno Koivisto 1982 tillträdde som president och som inneburit att riksdagens och regeringens roll stärkts på presidentämbetets bekostnad hade kommit igång redan då, men förmodligen hade debatten i frågan fått mindre affektladdade former och troligen hade Fagerholms sätt att utöva presidentmakten varit mindre auktoritär. I konsekvens med det tror Meinander inte heller att Fagerholm hade suttit kvar på posten så länge som Kekkonen.

Fagerholm var inte en maktmänniska av Kekkonens typ och inte så övertygad om sin outhärdlighet som denne. Hans dotter Brita Kekkonen tror att han blivit en president av Tarja Halonens folkliga typ, en president som hade avdramatiserat ämbetet. I en tv-intervju för något år sedan antog långvarige statsministern Kalevi Sorsa, att Fagerholm som president hade kunnat bidra till att det sociala välfärdsprojektet, som tog fart i början av 70-talet, startat ett drygt årtionde tidigare.

ALLT DETTA ÄR givetvis spekulationer. Att Kekkonen och inte Fagerholm inte valdes till president var resultatet av givna inrikespolitiska omständigheter, som uppstått och underhölls i

samverkan med de yttre omständigheter efterkrigstidens Finland levde i. Folkdemokraterna/kommunisterna samspelade då det tjänade deras syften med agrarerna och för båda var socialdemokraterna den värsta konkurrenten. Inom det sovjetiska kommunistpartiet misstrodde man delvis av historisk-ideologiska skäl socialdemokraterna. Denna antipati fick i Finland en särskild krydda, eftersom socialdemokraterna visat sig vara en avgörande stötesten i försöken att "folkdemokratisera" Finland under de första efterkrigsåren på 40-talet. Fagerholm var i kommunisternas ögon en levande påminnelse om den frustration och besvikelse detta misslyckande utlöste. Bitterheten över den roll han spelade 1948 lindrades inte av att han i den interna socialdemokratiska partistriden 1945-47 förespråkade samarbete med folkdemokraterna - snarare tvärtom.

VÅREN 1948 tycktes allt - åtminstone enligt folkdemokraterna/kommunisternas egna bedömningar - tala för en stundande skördetid. Det sovjetiska förslaget om att Finland enligt östeuropeiskt mönster skulle sluta en vänskaps-, samarbets- och biståndspakt med stormakten förmodades kunna bana väg för om inte ett direkt kommunistiskt maktövertagande så åtminstone stärkta kommunistiska positioner.

Men i april inleddes en serie bakslag för kommunisterna. President Paasikivi såg sig föranledd att kommendera ut polis och militär för att avvärja en kommunistisk kupp. Om kuppryktena talade sanning eller inte strider historikerna fortfarande om, men oavsett detta innebar detta att den kommunistiska frammarschen stoppades upp och att kommunisternas motståndare fick råg i ryggen. Andra milstolpar på samma väg under detta dramatiska år var incidenten i maj 1948 då den kommunistiske inrikesministern Yrjö Leino i maj fick avsked på grått papper, det folkdemokratiska nederlaget i riksdagsvalet på sommaren och slutligen det faktum att de påstridiga folkdemokratiska kraven på stärkt representation i den regering, som därefter skulle bildas, resulterade i en socialdemokratisk minoritetsregering ledd av K-A.Fagerholm.

Reaktionen kom omedelbart och under hela sin tvååriga levnad trakasserades regeringen Fagerholms från kommunistiskt håll - ofta med agrart bistånd. Kommunistiskt inspirerade politiska strejker och sovjetiska handelspolitiska sanktioner avlöste varandra men tack vare stöd och uppmuntran från president Paasikivi red regeringen ut stormen. Regeringen Fagerholm lyckades föra in utvecklingen i normala parlamentariska fåror, närma landet till det övriga Norden och oskadliggöra den kommunistinfiltrerade statspolisen, vilket var en verklig statsmannagärning - om än inte enligt sovjetiska och inhemska kommunistiska bedömningar.

DET ÄR MOT denna bakgrund man bör bedöma den inledande frågan, om utvecklingen kunde ha blivit en annan än den blev ifall Fagerholm och inte Kekkonen valts till president 1956 - och likaså frågan om Fagerholm och inte Väinö Tanner valts till ordförande för det socialdemokratiska partiet 1957. Den sovjetiska misstron mot socialdemokratien, som gärna underblåstes från inhemskt kommunistiskt och agrart håll, var generell och gällde inte specifikt de s.k. vapenbrödrasocialisterna eller Tanner och hans yngre hejdukar Väinö Leskinen, Olavi Lindblom m.fl. Och även om

personfrågorna till äventyrs spelade en roll axlade Fagerholm som sagt sin egen speciella andel av "syndabördan". Det kan tyckas ha varit omdömeslöst av Tanner, att på sin "ålders höst" och efter att ha dömts som krigsansvarig på uttryckliga sovjetiska krav ställa upp i ordförandevalet, men det är inte säkert att den sovjetiska/kommunistiska bannstrålen mot socialdemokraterna hade uteblivit om det i stället hade blivit Fagerholm som valts. Inte heller är det säkert att den egendomliga partisplittringen, som blev akut efter partikongressen 1957, hade kunnat undvikas. Striden handlade egentligen inte alls om Fagerholm eller Tanner; Tanner hade nog knappast tänkt sig att bli ett redskap för splittrare. Men många både innanför och utanför partiet hade ett intresse av att splittringen underhölls och fördjupades. Som president hade Fagerholm haft få möjligheter att agera överhuvudtaget ifall det parti han företrätt varit splittrat och mer eller mindre bannlyst från sovjetiskt håll. Oddsen för honom att lyckas med prestationen att skingra den sovjetiska misstron mot sig själv och det socialdemokratiska partiet var inte de bästa, och detsamma kan sägas om möjligheterna att överbrygga klyftan till agrarer och kommunister. Men ifall han hade lyckats skulle kanske socialdemokraterna ha kunnat spela en mer konstruktiv roll i slutet av 50-talet och början av 60-talet, och utvecklingen mot dagens välfärds- och samförståndssamhälle hade kanhända kunnat ta fart långt tidigare än som skedde. Det är många om i vägen...

Alf-Erik Helsing